

Спеціалізованій вченій раді  
Д 61.051.07 Державного вищого навчального  
закладу «Ужгородський національний  
університет»  
(88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3, каб. 21)

## **ВІДГУК**

**офіційного опонента,**

**кандидата юридичних наук, доцента Натуркач Руслани Павлівни  
на дисертаційне дослідження Добрева Миколи Васильовича на тему:  
«Конституційне право людини і громадянина володіти, користуватися і  
розпоряджатися своєю власністю», представлену на здобуття наукового  
ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності  
12.00.02 – конституційне право; муніципальне право**

**Актуальність теми дисертаційного дослідження.** Стаття 41 Конституції України та основні міжнародні договори з прав людини, які є частиною національного законодавства України, гарантують кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Держава на виконання свого головного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини – має створити ефективний механізм їх забезпечення. Водночас, в рішеннях Європейського суду з прав людини, прийнятих у справах проти України («Юрій Миколайович Іванов проти України», «Бурмич та інші проти України», «Суханов та Ільченко проти України», «Садоха проти України» та ін.), в тому числі і при застосуванні процедури пілотного рішення, було встановлено порушення Україною ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що свідчить про існування системних проблем, які лежать в основі порушення, та необхідність вдосконалення створеного в Україні конституційно-правового механізму забезпечення права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

Актуальність дослідження цього конституційного права зумовлена і теоретичною неопрацьованістю питань його змісту, принципів, конституційних гарантій, дискусійністю питань поняття «майно», свавільного втручання держави в право кожного мирно володіти своїм майном, забезпечення права

кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю в умовах міжнародного або внутрішнього військового конфлікту тощо.

Зважаючи на висловлені думки, актуальність обраного Добревома М.В. наукового напряму є беззаперечним та очевидним.

**Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України на 2005–2010 рр. Тема дослідження пов'язана із комплексною темою «Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у ХХ-ХХІ ст.ст.» (номер державної реєстрації 0198U007793).

**Високий рівень обґрунтованості, достовірності** наукових положень, висновків та пропозицій, сформульованих у даному дисертаційному дослідженні, забезпечений використанням широкого методологічного інструментарію та значним обсягом джерельної бази.

Так, автором опрацьовані та проаналізовані праці не лише вітчизняних, але й зарубіжних науковців, у яких відображені різні аспекти проблематики теми, а також значний обсяг міжнародних актів та вітчизняного законодавства по темі дисертації.

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань методологічною основою цього дослідження стали загальні методи наукового пізнання, а також такі, що застосовуються в юридичній науці (методи аналізу і синтезу, формально-логічний тощо). Так, діалектичний метод пізнання дозволив проаналізувати тенденції розвитку конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (розділ 1, 2); формально-логічний метод дозволив сформулювати визначення, зокрема, поняття об'єктивного та суб'єктивного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (підрозділ 1.1) та інших загальних понять, які забезпечують розкриття змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (розділ 1, 2); структурно-логічний метод дозволив дослідити сучасний

стан реалізації конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (підрозділ 2.1., 2.2), методи моделювання та прогнозування дозволили розробити пропозиції з вдосконалення Конституції України (розділ 1), напрямів вдосконалення законів України (розділ 2).

У процесі дослідження використовувалися акти міжнародних організацій (ООН, Ради Європи та ін.), практика міжнародних судових установ, нормативно-правові акти органів державної влади України та зарубіжних країн, рішення Конституційного Суду України та зарубіжних країн.

Тому, оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, можна стверджувати, що одержані наукові результати є достатньо аргументованими та належним чином обґрунтованими.

**Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій,** сформульованих у дисертації, і зокрема, тих, які винесені на захист, обумовлена тим, що в роботі вперше у вітчизняній конституційно-правовій науці на основі міжнародних договорів, правотворчих рішень міжнародних організацій, наукових здобутків, рішень міжнародних судових установ, законодавства України і зарубіжних країн, практики його застосування проведено комплексний аналіз теоретичних та практичних проблем реалізації конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, що дало змогу обґрунтувати нові як теоретичні, так і прикладні положення та висновки.

Високим ступенем наукової обґрунтованості відзначаються положення щодо виявлення ознак конституційного права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю є: 1) наявність норми об'єктивного права, яка закріплює можливість володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 2) здатність бути носієм права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 3) можливість звертатися до: а) органів державної влади, які наділені юрисдикційними повноваженнями, за захистом свого права, та до органів державної влади, не наділених юрисдикційними повноваженнями – за охороною свого права; б) міжнародних судових установ;

в) органів міжнародних організацій; 4) гарантії від свавільного втручання держави в право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; 5) можливість ефективного захисту свого права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю в разі поведінки держави, яка характеризується як бездіяльність.

Значним рівнем наукової новизни характеризується висновок, що майно, яке відноситься до сфери дії ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод становить, в тому числі: 1) загальна господарська діяльність, яку здійснюють фізичні особи; 2) економічні ресурси, на які фізичні особи не мають зареєстрованого права власності, але які належали споконвіку їх предкам та батьками, та які використовувалися їх предками і батьками і використовуються ними для здійснення господарської діяльності, а також дохід, який фізичні особи отримують від використання цих ресурсів.

Не менш важливими є пропозиції дисертанта, відповідно до яких нормативно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю складається з трьох груп джерел: безпосередньо норм Конституції України та конституційних законів, спрямованих на регулювання досліджуваного права; рішень Конституційного Суду України з питань реалізації та захисту права власності; актів міжнародних організацій, що є частиною законодавства України, та практики міжнародних судових установ. Новим аспектом, який необхідно враховувати при дослідженні права власності, є вплив на нього з боку міжнародних організацій та міжнародних судових установ. Практика діяльності Європейського Союзу і Ради Європи, їх судових установ свідчить, що регулювання і захист права власності здійснюються не тільки на національному, а й на наднаціональному рівні.

Вище вказані положення стали основою для формулювання наукової новизни дисертаційного дослідження.

Наведений вище перелік результатів дисертаційного дослідження не є вичерпним. У цілому наукові положення, висновки, рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі, характеризуються новизною,

достатністю, фундаментальністю, повнотою наукового обґрунтування, а їх кількість, кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

**Оцінка змісту та завершеності дисертації.** У вступі дисертаційного дослідження обґрунтовано актуальність теми, встановлено зв'язок з науковими програмами, планами, темами, чітко визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів дослідження, надано інформацію про апробацію результатів дисертаційного дослідження, публікації, а також про структуру роботи.

У розділі 1 дисертаційного дослідження, який має назву «Загальнотеоретичні засади конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю», що складається з чотирьох підрозділів, проаналізовано основні наукові підходи щодо сутності, ознак, принципів, змісту конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, конституційних гарантій здійснення права власності. Висновки до цього розділу дослідження є змістовно наповненими, достатньою мірою обґрунтовані.

У розділі 2 дисертаційного дослідження, який має назву: «Механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю», що складається з двох підрозділів, характеризується нормативно-правовий та організаційно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Висновки до цього розділу дослідження є змістовно наповненими, достатньою мірою обґрунтовані.

Завершується робота загальними висновками, які впливають із усього змісту роботи.

Аналіз змісту дисертації свідчить, що мета дисертаційної роботи автором досягнута, поставлені задачі виконано. Дисертаційне дослідження Добрева М.В. є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

**Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.**

Дисертаційне дослідження Добрева М.В. має вагомe науково-практичне значення для конституційного права, оскільки його результати можуть бути використані у *науково-дослідній роботі* – для подальшого аналізу конституційного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; *нормопроектній та правотворчій діяльності* – з метою розвитку законодавства України, що регулює суспільні відносини, які виникають при реалізації конституційного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; *правозастосуванні* – в ході вдосконалення практики реалізації норм законодавства, яке регулює конституційне право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; у *виховній роботі* – для профілактичної роботи серед державних службовців, населення України для підвищення рівня правової культури, правової свідомості; *навчальному процесі* – під час підготовки програм, робочих програм, навчально-методичних матеріалів, навчальних посібників, підручників із конституційного права, порівняльного конституційного права, прав людини, а також при викладанні дисциплін «Конституційне право України» (Ужгородський національний університет, довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи від 18 січня 2021 р. № 0021/01-17).

**Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.**

Основні положення й висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», результати дослідження доповідалися й обговорювалися на конференціях, круглих столах та інших публічних заходах.

Позитивно оцінюючи роботу Добрева М.В., в цілому, до неї можна **висловити окремі зауваження та положення, які мають дискусійний характер або вимагають додаткової аргументації.**

1. У підрозділі 1.3 дисертаційного дослідження дисертант аналізує зміст та структуру суб'єктивного юридичного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Виходячи з наведеного, на публічному

захисті доцільно було б розкрити сутність права мирного володіння майном.

2. У підрозділі 1.4 роботи здобувач досліджує конституційні гарантії здійснення права власності. Однак, дисертант не висловлює свою думку щодо доцільності закріплення у Конституції України гарантій конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.

3. У дисертаційному дослідженні автор згадує про загальні принципи конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Однак, зі змісту роботи не дуже зрозуміло – чи йдеться про принципи конституціоналізму, чи про принципи конституційного права тощо? У роботі зазначено лише, що загальні принципи варто розуміти як економічні основи конституційного ладу, поряд з цим не вказано, які ж саме принципи дисертант відносить до цієї категорії.

Висловлені зауваження є додатковим свідченням складності і багатоаспектності проблем, піднятих у дисертації. Висловлені зауваження не торкаються суті дисертаційного дослідження, вони носять рекомендаційний характер, можуть стати предметом для наукової дискусії і не применшують наукової цінності даної роботи. Висловлені зауваження носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

#### **Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.**

Автореферат дисертації М.В. Добрева повно та адекватно відтворює основні положення та висновки дисертації. Їх зміст і положення, що є предметом захисту, ідентичні. І дисертація, і її автореферат виконані з дотриманням вимог сучасного українського ділового мовлення.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук і встановлені у Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів

України від 24 липня 2013 року № 567, а також основним вимогам чинного законодавства щодо дисертацій та авторефератів дисертацій.

Викладене дозволяє констатувати високу компетентність та фаховість автора у питаннях, що досліджувалися. Дисертаційна робота виконана відповідно до стандартів наукових праць такого виду, демонструє дослідницькі та аналітичні здібності дисертанта, висвітлює його авторський погляд на обрану проблему.

Представлена авторська робота є довершеним науковим дослідженням і заслуговує на визнання як самостійна, концептуальна та актуальна праця, у якій логічно, послідовно викладено матеріал та відображено нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності вирішують конкретну наукову суспільно значущу проблему. На основі вищезазначеного вважаю, що дисертаційна робота на тему: «Конституційне право людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю» відповідає вимогам п. 9, 10, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 (із наступними змінами), а її автор Добре́в Микола Васильович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,  
начальник Головного територіального  
управління юстиції у Закарпатській області

Р.П. Натуркач